

Црното огледало на анархизмот

Кула светилка

Андре Бретон

1952

Она во што надреализмот прв пат се препозна, многу пред да се дефинира себеси, додека сè уште беше само слободен сојуз на поединци кои, спонтано и во целина, ги отфрлуваа општествените и моралните стеги на своето време, беше црното огледало на анархизмот. Меѓу повисоките сфери во кои се среќававме едни со други, во деновите после војната од 1914, и чијашто сила на привлекување никогаш не ослабе, беа и овие стихови од крајот на „Баладата на Солнес“ на Лорен Тајад:¹

*Разбуди ги нашите срца, целите во ритам
Анархијо! Носителке на пламенот!
Протерај го мракот! Смачкај ги штеточинките!
И на небото крени, макар и од нашите гробови
Кула светилка која ќе се издигнува над брановите!*

Во тоа време, надреалистичкото одбивање беше целосно, апсолутно неподготвено за каналзирање на политички план. Сите институции на кои почива модерниот свет и чијшто ефект можевме да го видиме во Првата светска војна, ги сметавме за ненормални и скандалозни. За почеток, наша мета беше севкупниот одбранбен апарат на општеството: војската, „правосудството“, полицијата, религијата, психијатриската и официјалната медицина, образовниот систем. Исто така и нашите заеднички декларации и индивидуални текстови на Арагон, како и на Арто, Кревел, Деснос, Елијар, Ернст, Лерис, Масон, Пере, Кено и моите,² ја потврдуваа нашата заедничка склоност во тие институции да согледуваме напаст и против нив како такви и да се бориме. Но да се бориме против нив, со некаков изглед за успех, нужно значеше да се нападне нивната арматура, која, во крајна линија, беше од *логична и морална* природа: таканаречениот „разум“, кој во сегашната употреба и под лажно име, го прикрива најизлитениот „здрав разум“ и лажниот христијански „морал“, чијашто главна цел е да го обесхрабри секој отпор кон експлоатирањето на човечките битија.

Тука почна да тлее голем пожар - бевме млади - и мислам дека морам да го нагласам фактот дека тој пожар постојано го разгоруваше она што го преземавме од делата и животот на поетите:

Анархијо! Носителке на пламенот!

---

¹ Лорен Тајад (Laurent Tailhade, 1854–1919), француски поет, полемичар и симпатизер на анархизмот. 1893 година ја скандализирал француската јавност со поддршка на бомбашкиот напад на анархистот Огист Вајан (Auguste Vaillant, 1861–1894) на францускиот Парламент. Но на почетокот од 1894, и самиот бил случајна жртва на еден анархистички напад на ресторанот во кој се затекнал. Бил ранет и го загубил десното око. Меѓутоа, тоа не ја ослабело неговата поддршка кон анархистите. Оваа поема ја напишал четири години по тој настан (*Ballade Solness*, 1898). Станува збор за песна која го евоцира делото на Ибзен, *Неимарот Солнес* (Henrik Ibsen, *Bygmester Solness*, 1892) и која била вклучена во програмата *Конференција за делото „Народен непријател“ од Хенрик Ибзен*, одржана на 18 февруари 1899, во парискиот *Theatre de l’Oeuvre*. (заб. на Алекса Голијанин, преведувач на српската верзија; сите забелешки се негови)

² Автори кои во подолг или пократок период биле членови на надреалистичката група: Louis Aragon (1897–1982), Antonin Artaud (1896–1948), René Crevel (1900–1935), Robert Desnos (1900–1945), Paul Eluard (1895–1952), Max Ernst (1891–1976), Michel Leiris (1901–1990), André Masson (1896–1987), Benjamin Péret (1899–1959), Raymond Queneau (1903–1976).

без оглед дали станува збор за Тајад или Бодлер, Рембо и Жари, за кои нашите млади слободарски пријатели би морале да знаат, исто како и за де Сад, Лотреамон и Швоб од „Книгата на Монел“.³

Зошто во тоа време не дојде до органско спојување на вистинскиот анархистички и надреалистички елемент? Тоа прашање си го поставувам и после 25 години. Нема сомнение дека причина беше идејата за ефикасноста, главната илузија на тоа време, која сакаше да биде поинаку. Она во што видовме „триумф“ на Руската револуцијата и воспоставување на „работничката држава“, доведе до големи промени во нашата перспектива. Единствената мрачна точка во таа слика - точка која стана неизбришлива дамка - беше задушувањето на Кронштатскиот бунт на 18 март 1921 година. Надреалистите никогаш не можеа тоа целосно да го превидат. Сепак, околу 1925 година, изгледаше дека само Третата интернационала располага со средства за промена на светот. Беше поимливо дека знаците на дегенерација и опаѓање, кои на Истокот веќе беа видливи, би можеле да се избегнат. Во тоа време, надреалистите беа убедени дека општествената револуција, која ќе ги зафати сите земји, не може да ја пропушти можноста да го промовира *слободарскиот свет* (некои велат надреалистичкиот свет, но тоа е исто). На почетокот сите тоа го видовме на ист начин, вклучувајќи ги и оние кои подоцна ги напуштија своите првобитни идеи, до точката во која, гледано од аголот на некој бизнисмен, почнаа од сталинизмот да прават забележителни кариери (Арагон, Елијар, итн.). Но човечката желба и надеж никогаш нема да бидат во милоста на предавниците:

Протерај го мракот! Смачкај ги штеточинките!

Добро знаеме до какво немилосрдно пустошење доведоа тие илузии во втората четвртина од овој век. Во гнасната фарса, наместо слободарскиот свет од нашите соншта, добивме свет во кој ропската послушност е обврска, свет кој ги газии најосновите човекови права и во кој целиот општествен живот се врти околу полицајците и крвниците. Како и во сите други случаи во кои човековиот идеал потонал до најголемите длабочини на расипаноста, единствениот лек е повторно да се нурнеме во големата струја на чувствата во која тој идеал исчезнал, да се *вратиме на начелата* кои му овозможуваат да се воспостави. Изгледа дека дури на крајот од тоа движење, денес понужно од кога било, ќе се сретнеме со анархизмот - и само со него. И тоа не како со некоја карикатура или страшило, како што обично се претставува, туку со она кое нашиот другар Фонтени (Georges Fontenis) го опишува „како самиот социјализам, односно, како модерен стремеж кон човечко достоинство (за слобода и благосостојба на луѓето). Тоа е социјализам кој не се сфаќа само како решавање на економските или политичките проблеми туку и како израз на желбата на експлоатираните маси за создавање општество без класа, без држава, во кое ќе можат да се остварат сите човечки вредности и желби.“⁴

³ Marcel Schwob (1867–1905), *La livre de Monelle*, 1894.

⁴ Жорж Фонтени (Georges Fontenis, 1920–2010), генерален секретар на Fédération Anarchiste (FA) од 1946-1951 и еден од уредниците на анархистичкиот неделник *Le Libertaire* (во тоа време списанието излегувало во тираж од 100.000 примероци, а надреалистите во него имаат свој оддел). Бретон не наведува извор, но веројатно станува збор за некој од програмските документи на FA. Соработката помеѓу надреалистичката група и FA траела од 1951-1953, кога и внатре таа организација доаѓа до раскол.

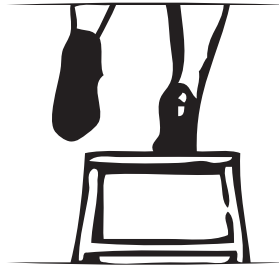
Таквото сфаќање на бунтот и великодушноста, кои не можат да се раздвојат едно од друго и кои, се сета должна почит кон Ками,⁵ се подеднакво незаменливи, е она кое надреалистите денес безрезервно го прифаќаат како свое. Таа визија, извлечена од маглиштата на смртта на оваа епоха, за нив е единствената која може да направи во очите на луѓето, кои од час во час ќе ги има сè повеќе, повторно да се појави

Кула светилка која ќе се издигнува над брановите!

---

⁵ Алузија на есејот *Побунетиот човек* (Albert Camus, *L'homme révolté*, 1951) од Ками. Не би било праведно така лесно да се сумира аргументацијата на Ками од таа книга, но Бретон жестоко реагираше на критиката на Ками кон де Сад и Лотреамон, како и на неговиот обид за пронаоѓање „мера“ во пристапот кон општествени-те судири, што останало недоречено и во добра мера отворено за веќе видените „реалполитички“ (или „реформистички“) исходи. Надреалистите не го прифаќале раздвојувањето на политиката, како одвоен и специјализирана активност, и секојдневниот живот (една од главните спојки со ситуационистите, кои допрва ќе се појават и ќе се обидат да бидат подоследни во тоа), заговарале тотална преобразба (можеби подеднакво воопштено, но сепак поотворено и за некои други исходи, освен за „реалполитичкиот“), а како „единствен-на мерка“ го прифаќавме „збирот на она што човековата имагинација и желба можат да го опфатат“: (Jean Schuster, „La mesure et la grâce“, посебно издание на списанието *La Rue*, no. 5–6, уред. Gérard Legrand, 1952; избор на полемички текстови за есејот на Ками од 1951; Жан Шустер е еден од надреалистите кои учествувале во таа полемика.)

Анархистичка библиотека

Андре Бретон
Црното огледало на анархизмот
Кула светилка
1952

Le Libertaire, no. 297, 11 јануари 1952. arcane-17.com
Наслов на оригиналот: „La claire tour“

www.anarhisticka-biblioteka.org